

Iuliu-Marius Morariu

**Elemente ale opresiunii comuniste
în localitatea Salva, județul Bistrița-Năsăud**
Elements of communist oppression in the town of Salva,
from Bistrița-Năsăud county

Iuliu-Marius Morariu

The article presents, on the basis of oral history testimonies, documents, archives and books dedicated to this theme, the situation of the town of Salva (Bistrița-Năsăud county) during communism. The main elements which the communists had in mind during their oppression were: the purge of political opposition, made up mainly of members from the National Peasants' Party, the purge of kulaks or wealthy peasants (in Salva there were only two people who fitted within this category), and collectivization. Regarding the first procedure, the communists incarcerated their opponents; in the second case, extremely high quotations were imposed, and in the case of collectivization, the most fertile lands of the town were nationalized. However the communist plans didn't work out as they were conceived, aspect emphasized in this study. Thus, one member of the Resistance avoided incarceration and hid for 18 years from the sight of the communist authorities, others despite their imprisonment never denied their political beliefs. In the case of those that joined the communist collectives, they boycotted its smooth operation, managing to obtain its abolition and the return of their lands in less than a decade. Regarding the kulaks or wealthy peasants, despite the obstacles, they carried on with their life. All these elements, along with other unique information comprising the contemporary history of Salva, are highlighted in this article.

Key words: kulak, communist collective, Vasile Filip, political prisoner.

De-a lungul celor mai bine de cinci decenii în care a marcat istoria României, comunismul și-a făcut simțită prezența în aproape toate zonele din această țară. Ce-i drept, într-un fel s-a manifestat în mediul urban, unde avem de-a face cu *o urbanizare masivă și cu o industrializare abruptă*¹, și într-altul în cel rural, însă la fel de crude au fost acțiunile represive și în Transilvania², ca și în Muntenia sau Moldova.

Cu unele excepții, metodele pe care le-a utilizat, asemenea mijloacelor de epurare a inamicilor, sunt de-a dreptul tipologice. Astfel, anchetele, deportările, degradarea civică sau altele de acest fel au constituit elemente întâlnite în aproape toate cazurile asemănătoare, în vreme ce colectivizarea sau întovărășirea, acele

¹ Luminița Dumănescu, *Familia românească în comunism*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, p. 18.

² Pentru o imagine a comunismului aici, a se vedea: Sanda Borșa, *Colectivizarea agriculturii în fosta regiune administrativă Cluj (1949-1962)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012.

„Elements of communist oppression in the town of Salva, from Bistrița-Năsăud county”, *Astra Salvensis*, 2, p. 63-68

procese ce accentuau *criminalizarea puterii și a societății*³, au constituit finalitatea procesului agricol.

Între localitățile care au avut de suferit de pe urma comunismului, se numără și Salva, situată în nordul țării⁴, în județul Bistrița-Năsăud, care a manifestat încă de la început o oarecare ostilitate în privința colectivizării⁵, a avut oameni ce nu au acceptat falsificarea alegerilor din 1946⁶, deținuți politici și fugari. Se prea poate ca influența lui Grigore Bașotă⁷, acest „haiduc tardiv” al satului Runc, care trecea adesea prin Salva și care le pune adesea probleme comuniștilor, să fi fost un factor ce a cultivat reticenta oamenilor la comunism și a încurajat acțiunile lor de rezistență. Acestea, ce-i drept, nu au fost puține și nici răzlețe, ba mai mult, au beneficiat și de simpatia celor care nu au participat direct, sau de sprijinul tacit al unora dintre membrii declarați sau *colaboratorii* partidului.

Din păcate însă, spațiul și timpul afierosite acestei lucrări nu ne permit o abordare amplă și exhaustivă a temei, fapt pentru care ne vom limita doar la redarea unei radiografii a situației, ce va constitui probabil un mobil al unor cercetări ulterioare.

³ Stephanie Courtois, coord., *Dicționarul comunismului*, trad. Mihai Ungurean, Aliza Ardeleanu, Gabriela Ciubuc, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 167.

⁴ Cu privire la amplasarea geografică a localității, și a altor elemente privitoare la istoria ei, a se vedea: Victor Onișor, *Istoria dreptului român pentru anul I al facultății de drept*, Ediția a II-a, Cluj-Napoca, 1925, p. 191; ***, „Primăria comunale”, în vol. *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Bistrița-Năsăud*, col. „Îndrumătoare arhivistice”, vol. 21, Tipografia „13 Decembrie 1918”, București, 1988, p. 124; Pompei Boca, „Vechimea documentară a localităților din județul Bistrița Năsăud, secolele XII-XIV”, în vol. *File de istorie*, vol. 1, Muzeul de Istorie Bistrița, Bistrița, 1971, p. 90; Ana Filip, Ioan Morariu, coord., *Salva, repere monografice*, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005; Iuliu-Marius Morariu, „Salva în documentele vremii în secolele XIII-XVIII”, în vol. *Studii și cercetări etnoculturale*, vol. 17, Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud, Bistrița, 2012, pp. 409-415, și: Vasilica-Augusta Găzdac, *Salva - monografie istorică, demografică și antropologică*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2012; Măricuța Codrea, Vasilica Augusta Puica, *Salva, schiță monografică*, col. „Monografica”, nr. 6, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, Cluj-Napoca, 2003.

⁵ Cf. Arhiva de Istorie Orală a Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului din cadrul Memorialului Sighet (în continuare AIOCIMS), interviul nr. 3324.

⁶ Ioan Purcelean, *Mărturii despre generația mea: amintiri și documente despre prigoana comunistă în județul Bistrița-Năsăud*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2003, p. 220.

⁷ Grigore Bașotă, a trăit în secolul trecut și a fost originar din Runcul Salvei. În timpul ocupației maghiare, el a fost arestat de către maghiari și închis în Budapesta, de unde a evadat prin canalul de scurgere, iar în timpul comunismului, el a fost unul dintre cei care s-au opus măsurilor dictatoriale, denunțând adesea percepții și sustrăgându-le banii de pe cote, pe care apoi îi împărțea săracilor. Denunțat și prins înspre în deceniul al șaptelea de comuniști, i-a fost amputată o parte a piciorului stâng, spre a se preveni o eventuală evadare și a fost încarcerat vreme de 15 ani. Pentru amănunte informații, a se vedea: Ioan Pinteș, Ionel Popa, Gheorghe Pop, coord., *Cartea de la Runc*, Editura Aletheia, Bistrița, 2002, p. Cf. <http://86.125.17.36/Fise%20matricole%20penale%20-%20detinuti%20politici/B/B%202003.%20Barbu%20-%20Bentian/Basota%20Grigore/index.php>, accesat în 10. 12. 2013.

În momentul instalării regimului omunist, autoritățile au întâmpinat opoziție în primul rând din partea celor ce făceau parte opoziția politică. Aceasta era formată cu precădere din țărani aparținând Partidului Țărănist, care refuzau să declare valide alegerile falsificate din anul 1946⁸. Între conducătorii acestei adevărate „mișcări de rezistență” se numără Vasile Filip⁹, Cornel Fetinca¹⁰ și Vasile Ceuca¹¹, care au refuzat să recunoască validitatea alegerilor, falsificate de regimul ce urma să se impună pe scena politică românească, și la Salva. Din acest motiv, cel dintâi a fost, vreme de 18 ani fugar pe dealurile dimprejurul localității, ascunzându-se de autoritățile care voiau să îl prindă și să îl încarcereze,¹² iar ceilalți doi, au fost arestați de comuniști și supuși vreme de ani buni la diferite torturi, lui Cornel Fetinca impunându-i-se apoi domiciliul forțat la Brașov¹³, iar Vasile Ceuca perindându-se prin închisorile de la Canal, Colonie sau Ghencea, vreme de nouă ani, între 1947-1956¹⁴.

În privința colectivizării, trebuie spus că, autoritățile comuniste au reușit, la începutul deceniului al șaselea al secolului trecut să înființeze aici o întovărășire¹⁵, în care, izbindu-se însă, încă de la început de refuzul localnicilor¹⁶, care nu erau încântați să dea pământul la stat¹⁷. Cu toate acestea, în urma mai multor tratative s-a reușit

⁸ Cu privire la impactul general al acestui eveniment, a se vedea: Virgiliu Țărău, Țărău, *Strategii și politici electorale în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946*, Editura Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1998; Romulus Rusan, ed. *Anul 1946 – Scrisori și alte texte*, col. „Analele Sighet”, vol. 4, Fundația Academia Civică, București, 1997.

⁹ Sorin Grecu, „Deghizat în femeie, a umilit timp de 18 ani Securitatea”, în rev. *Patria*, Seria III, ausugt-septembrie, Cluj-Napoca, 2011, p. 4; Ana Filip, „Vasile Filip, „Un erou uitat”, în vol. *Salva – repere monografice*, coord. Ana Filip, Ioan Morariu, Editura George Coșbuc, Bistrița, 2005, p. 656. Cf. AIOCIMS, interviul nr. 3194. Probabil, dintr-o scăpare, numele lui lipsește din dicționarul personalităților culturale ale zonei, editat de către „Astra”. Cf. Ioan Seni, coord., *Dicționarul culturii și civilizației populare al județului Bistrița-Năsăud*, vol. 1 - „Țara Năsăudului”, ed. Ioan Seni, Ediția a II-a, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2012, pp. 146-149.

¹⁰ AIOCIMS, interviul nr. 3249.

¹¹ Ioan Purcelean, *op. cit.*, p. 220.

¹² Sorin Grecu, *op. cit.*, p. 4; Ana Filip, „Vasile Filip, „Un erou uitat”, ..., p. 656.

¹³ După cum mărturisește fiul său, care arată că a trecut prin Gherla și Pitești, în cea din urmă aflându-se încarcerat chiar în timpul reeducării. AIOCIMS, interviul nr. 3249.

¹⁴ Ioan Purcelean, *op. cit.*, p. 220.

¹⁵ Sanda Borșa, *op. cit.*, p. 315.

¹⁶ De altfel, o rețineră față de înscrierea în structurile de colectivizare se constată în acea perioadă în întreg raionul Năsăud, unde în anul 1954 existau doar 3 GAC-uri, fapt pentru care acesta este dat exemplul de proastă punere în aplicare a măsurilor impuse de partid, fiind clasificat drept cel mai slab organizat dintre toate raioanele regiunii Cluj. A se vedea: ANDJC, *Fond Comitetul Raional al Partidului Comunist Român 13*, dosar 139/1954, f. 176. Dacă avem în vedere acest fapt, se poate emite și ipoteza conform căreia Salva a fost o verigă într-un lanț mai mare, format din comunele de pe raza raionului Năsăud, care avea drept scop sabotarea acestei inițiative a comuniștilor prin activități constante și susținute (n. n).

¹⁷ După cum povestește Ioan Zăgrean, al cărui tată s-a aflat între cei mai aprigi contestatari ai colectivizării din localitatea Salva. AIOCIMS, interviul nr. 3324.

„Elements of communist oppression in the town of Salva, from Bistrița-Năsăud county”, *Astra Salvensis*, 2, p. 63-68

înființarea unei astfel de unități, în cadrul căreia s-au înscris atunci 16 familii¹⁸, ce-i drept, nu foarte încântate.

Țăranul Morariu Vasile, adolescent pe vremea când a avut loc acest proces își amintea în anul 2011, cum părinților lui, care aveau aproape 5 hectare de teren, statul le-a luat pământul care îl aveau pe șes (aproape un ha), în partea cea mai fertilă a vetrei localității, pentru întovărășire, dându-le în schimb pământ în *Șligă*, undeva în partea periferică a satului, pe un deal, unde țăranii au avut de realizat activități de defrișare a spinilor, arbuștilor și chiar a pomilor înainte de a putea începe activitatea agricolă, care era însă foarte slabă, din punct de vedere al productivității agricole în raport cu vechile loturi pe care le-au avut țăranii înainte, în șesul Salvei, aproape de râul Sălăuța¹⁹.

Asta explică constatarea cercetătoarei Sandei Borșa, autoarea unei lucrări de referință cu privire la colectivizare, confirmată de altfel și de către documentele arhivistice, care spune:

Odată constituite (întovărășirile s. n.), autoritățile aveau să se confrunte cu o serie de probleme legate de schimburile de terenuri ce trebuiau efectuate celor a căror pământ intrase în perimetrul întovărășirii. În cele mai multe cazuri, țăranilor aflați într-o asemenea situație li se atribuia o suprafață de teren de o calitate mai slabă de cât cel pe care îl avuseseră²⁰.

Reacția țăranilor, care se bazau pe productivitatea agricolă atât pentru traiul zilnic, cât și pentru achitarea cotelor, la care mulți dintre ei erau supuși, fiind declarați de către autorități chiaburi, nu a întârziat să apară. Astfel, în anul 1956, oameni din Salva și Năsăud :

... în grupuri de 16-20, oamenii s-au prezentat la Comitetul Raional de partid, cerând să li se restituie pământul ce „a căzut” în perimetrul întovărășirii, deoarece nu au primit, la schimb, teren de aceeași calitate. Țăranii își exprimau intenția de a intra singuri în perimetrul întovărășirii și de a-și lua înapoi suprafețele deținute²¹.

Cum s-a realizat acel perimetru al întovărășirii, ce criterii au stat la baza lui și ce „mijloace” s-au folosit pentru a-i convinge pe țăranii să intre în întovărășire, nu se precizează nicăieri în documente. Martorii intervievați susțin însă, că pe baza raporturilor realizate de către oamenii lor din localitate, comuniștii au luat cele mai fertile terenuri, aflate în zona cea mai productivă agricol a localității²²

¹⁸ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj (în continuare, în cadrul acestei lucrări, voi cita doar ANDJC), *Fond Sfatul Popular al Regiunii Cluj – Secția Agricolă*, dosar 5/1954, f. 3.

¹⁹ AIOCIMS, Interviu nr. 3251.

²⁰ Sanda Borșa, *op. cit.*, p. 315.

²¹ *Ibidem*, p. 315. Cf. ANDJC, *Fond Sfatul Popular al Regiunii Cluj – Secția Agricolă*, dosar 120/1956, f. 141-143.

²² După cum mărturisesc atât Morariu Vasile, cât și Ioan Zăgrean, ale căror mărturii ser păstrează în arhiva de istorie orală a fundației „Academia Civică” și a memorialului de la Sighet. A se vedea: AIOCIMS, Interviu nr. 3251 și Interviu nr. 3324.

Iuliu-Marius Morariu

Din cauza neproductivității, întovărășirea de la Salva nu va rezista însă nici măcar un deceniu, situația fiind similară în multe astfel de gospodării de pe întinsul regiunii Năsăud, astfel că:

La 23 iulie 1962, conform datelor statistice oferite de Consiliul Agricol Raional Năsăud, pe teritoriului raionului 7 gospodării agricole colective cu o suprafață totală de 14150 ha: GAC „30 Decembrie” din Chiușța (2685 ha), GAC „Înfrățirea” din Nimigea (2530 ha), GAC „6 Martie” din Mocod (1705 ha), GAC „23 August” din Mintiu (2517 ha), GAC „1 Mai” din Dumitra (2303 ha), GAC „Neposana” din Nepos (2484 ha) și GAC „Valea Ihei” din Ilva Mare (259 ha)²³.

În 1962, la Salva nu mai exista întovărășirea, care fusese sortită încă de la bun început eșecului, dacă ne raportăm la faptul că inițial se înscriseră 16 familii, care apoi, în anul 1956 își ceruseră pământurile înapoi, pe motiv că cele primite drept compensație nu corespundeau din punct de vedere calitativ, având o rată a productivității foarte scăzută. Dispariția ei se datora probabil, după cum am specificat și anterior, sabotajului țăranilor, care au făcut-o să pară neproductivă în ochii autorităților și au contribuit la desființarea ei.

Pe lângă acestea, comuniștii s-au mai ocupat la Salva și cu epurarea chiaburimii, cu toate că, aici ea constituia o minoritate ce nu era periculoasă pentru regim. Astfel, în anul 1955, într-un raport al Securității din arhivele clujene, figurau aici doi chiaburi. Aceștia aveau în total o suprafață de 41, 62 ha de teren, din care 11, 49 arabil. Pentru acestea, comuniștii le-au impus în acel an o cotă de 11474 kg boabe și 18284 kg cartofi, la care, după cum mărturisesc intervievații care au trăit în acea perioadă, se adăugau și acei metri cubi de lemne pe care fiecare cetățean trebuia să îi predea la termen²⁴. Cu toate eforturile posibile, ei nu au reușit însă să predea decât 7318 kg boabe și 8244 kg de cartofi, rămânând restanțieri cu 4156 kg pentru prima categorie și cu 10040 pentru cea de-a doua²⁵.

Ce pedepse au primit *periculoșii chiaburi* pentru nerespectarea normativelor nu se specifică în acel raport al securității, însă, din mărturiile intervievaților care au avut situații similare, aflăm că ele nu erau deloc ușoare²⁶. De asemenea, analizând raportul și comparându-l cu sursele de istorie orală, putem constata că unul dintre ei era Vasile Filip²⁷, în vreme ce, identitatea celuilalt nu este foarte clară²⁸. Mai putem, de

²³ Sanda Borșa, *op. cit.*, pp. 319-320. Cf. ANDJC, *Fond Comitetul Regional PMR Cluj- Secția Agrară*, dosar 24/1960, f. 35; Idem, *Fond Sfatul Popular al Regiunii Cluj – Secția Consiliul Agricol*, dosar 43/1962, f. 100.

²⁴ AIOCIMS, interviul nr. 3251 și 3354.

²⁵ ANDJC, *Fond Comitetul Regional al PMR Cluj*, dosar 100/1955, f. 32.

²⁶ AIOCIMS, interviul nr. 3251.

²⁷ *Ibidem*, interviul nr. 3194; Cf. interviul nr. 3254; interviul nr. 3258; interviul nr. 3249, unde intervievații vorbesc în mod explicit despre persecuțiile îndurate de familia lui Vasile Filip în timpul în care acesta a fost fugar și despre cât de greu i-a fost soției lui, rămasă acasă cu doi copii minori, să plătească cotele exagerat de mari, impuse de comunism (toți intervievații vorbesc cu mare respect

„Elements of communist oppression in the town of Salva, from Bistrița-Năsăud county”, *Astra Salvensis*, 2, p. 63-68

asemenea, în urma lecturii documentului, să ne formăm o imagine asupra vieții acestor oameni înstăriți, condamnați, de cele mai multe ori pe nedrept, de către autoritățile comuniste, pentru simplul fapt că aveau o stare bună din punct de vedere financiar și posedau terenuri mai multe hectare de teren agricol decât majoritatea consătenilor lor.

Acestea au fost așadar principalele elemente ale opresiunii comuniste din localitatea Salva, județul Bistrița-Năsăud. Epurarea opoziției politice prin hăituire, cum a fost cazul lui Vasile Filip, încarcerare, cum au fost ceilalți colaboratori ai săi, a chiaburilor, prin cote exagerate și imposibil de achitat, și colectivizarea, au constituit principalele elemente prin care libertățile sălăuanilor au fost îngădite de comuniști. Acestora li se adaugă orele de îndoctrinare marxist-leninistă din programa școlară, sau din pauzele de la cinematograful *colțul roșu*²⁹, desființarea unor asociații culturale care exercitau o influență aparte în rândul maselor, cum a fost *Astra*³⁰, și alte procedee, prin care regimul urmărea anihilarea gândirii proprii și a personalității românilor de la vârste fragede, în vederea creerii unor oameni îndoctrinați cu idealuri socialiste. Tuturor acestor încercări de îndoctrinare, ei au rezistat, ignorând, mai mult sau mai puțin fățiș regulile și principiile impuse de regim, și cultivând, în rândul generațiilor viitoare, un sistem axiologic bazat pe principiile genuine ale moralității și corectitudinii.

despre această femeie, de-a dreptul eroină, care, în ciuda tuturor dificultăților, a reușit să se descurce și să-și crească și educe copiii, oferindu-le condițiile necesare traiului, în ciuda tuturor piedicilor).

²⁸ Ea urmând a fi identificată, iar profilul lui să fie prezentat într-o cercetare următoare dedicată acestui subiect (n. n.).

²⁹ Cf. *Ibidem*, interviul nr. 3194.

³⁰ Care avea mulți adepți în localitate. Cf. Iuliu-Marius Morariu, „Astra” și tineretul”, în rev. *Transilvania*, anul XL, nr. 10, Octombrie, Sibiu, 2011; Ana Filip, „Salva – prima comună membră a „Astreii” din 1861”, în rev. *Astra Salvensis*, anul I, nr. 1, Salva, 2013, pp. 6-12.